

УДК: 330.101 (045)

д.е.н., професор О.В. Федосова, О.О. Молодід,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОСЕЙСТЕТУ ТА ЕКОСЕКЕНТУ

За матеріалами аналізу українських та зарубіжних вчених сформульовані методологічні підходи та засади до визначень економічна безпека суспільства та підприємства. Визначено шляхи забезпечення вирішення проблеми для сучасної України.

Ключові слова: Економічна безпека, суспільство, підприємство, будівельне підприємство, стан ресурсів, загрози, захист, захищеність, забезпечення, інновації, новітній, інвестиції, технологічна революція

З початком встановлення незалежності в Україні почали створюватися приватні підприємства і разом з тим з'явилася необхідність юридичного визначення статусу підприємства і підприємництва. Для врегулювання всіх спірних питань Верховною Радою України були затверджені такі нормативні документи як Конституція України [1], Господарський кодекс України [2], Цивільний кодекс України [3], які замінили морально застарілі Цивільний кодекс Української РСР 1963 року., Закони «Про підприємства в СРСР» 1990 року та «Про підприємництво» 1991 року.

Згідно нині діючого Господарського кодексу, підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної, іншої господарської діяльності в порядку передбаченому цим (Господарським) кодексом та іншими законами[2].

Окрім позитивних змін, що почалися з процесом встановлення незалежності України, цей час характеризується ще й негативними явищами, значна кількість яких відбувалася, в економічній сфері. До цих явищ можна віднести тривалий кризовий стан, непослідовність дій у проведенні економічних реформ, загальну неефективність соціально-економічних змін. У зв'язку з усіма цими проблемами з'явилася необхідність захисту національної безпеки держави в цілому й економічної безпеки зокрема.

За оцінками українських і зарубіжних вчених Україна досягла межі майже по всіх порогових показниках соціально-економічного розвитку, визначені світовою практикою як небезпечні з точки зору економічної безпеки суспільства. Така ситуація виступила каталізатором, що вимагає прискорення активного дослідження проблем та розвитку вимог, пов'язаних з економічною

безпекою суспільства та підприємства. Наслідком активізації процесу стало формування новітніх самостійних наукових напрямків: екобезпеки (ecosestate, economic security of state) «економічна безпека держави (суспільства)» та екобезпеки (ecosecent, economic security of enterprise) «економічна безпека підприємства» [4].

Серед вітчизняних і закордонних науковців не існує єдиного підходу до визначення понять «економічна безпека суспільства» та «економічна безпека підприємства». Фрагменти еволюції поняття «економічна безпека суспільства», які досліджували науковці різних країн, протягом останніх 25 років, подані в таблиці 1.

Таблиця 1

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА»

Визначення терміну «Економічна безпека»	Рік публікації	Автор поняття
1	2	3
Відсутність серйозної загрози можливостям суспільства діяти в колі своїх основних цінностей [5]	1984	Г. Мауль
Не тільки захищеність економічних інтересів, але і готовність, і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту даних інтересів для розвитку вітчизняної економіки [5]	1994	А. Архипов
Це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави [6]	1997	В. Шлемко
Це такий ступінь захищеності національних інтересів в економічній сфері від реальних і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, що дає змогу забезпечувати функціонування національної економіки в режимі розширеного відтворення та задовольняти потребам особи, суспільства, держави [7]	1997	Міністерство економіки України
Універсальна категорія, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним його громадянином [5]	1998	Д. Ковальов
Такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист економічних інтересів, ефективний соціально-спрямований розвиток країни в цілому, достатній економічний потенціал навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [5]	2002	В. Сенчагов

Продовження таблиці 1		
1	2	3
Такий стан виробничо-комерційної діяльності підприємства, при якому забезпечується дотримання його стійких економічних інтересів як системи, що само організовується і саморозвивається, здатна запобігти при цьому виникненню і впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [8]	2004	Й. Петрович
Дослідження національних економічних інтересів і загроз економічній безпеці України, здатності держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатності національної економіки зберігати та поновлювати процес суспільного відтворення і достатній оборонний потенціал у кризових ситуаціях [9]	2010	Електронна бібліотека Вікіпедія

Аналіз наведених визначень економічної безпеки свідчить, що ні в Україні, ні закордоном не існує єдиного підходу до визначення терміну «економічна безпека». Всі поняття, хоч і зовсім не схожі між собою, проте мають однаковий смисл. Враховуючи важливість та необхідність вивчення і дослідження проблеми безпеки, Міністерство економіки України у 2007 році запропонувало наступне визначення: «економічна безпека - це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави» [10].

Підходи науковців до визначення поняття «економічна безпека підприємства» наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ „ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА”

Визначення	Автор	Рік
1	2	3
Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому [11]	Олейников С.	1997
Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, котрі не позначаються негативно на його діяльності [12]	Ковальов Д., Сухорукова Т.	1998

1	2	3
Такий стан даного суб'єкта господарювання, при якому життєвоважливі компоненти структури та діяльність підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін [13]	Клейнер Г.	1998
Стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного і інженерно-технічного характеру [14]	Колосов А.	2001
Характеристика системи, що самоорганізовується й самореалізується, стан при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз [15,6]	Подлужна Н.	2001
Стан ефективного використання ресурсів та наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз і забезпечує йому стійкий розвиток та захист на ринку відповідно до обраної місії [14,16]	Колосов А., Кузенко Т.	2001, 2004
Такий стан суб'єкта господарювання, за якого він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від суттєвих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин та в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику [17]	Грунин О., Грунин С.	2002

Ключовими в цих визначеннях також є поняття стан ресурсів, загрози, захист, захищеність. Більшість авторів сходяться в тому, що економічна безпека підприємства – це певний стан системи господарювання, який окрім того ще й спрямований на мобілізацію всіх наявних на підприємстві корпоративних ресурсів з метою захисту його (підприємства) від небажаних впливів в теперішньому та майбутньому часі та найефективнішого використання цих ресурсів. Тобто система здатна самоорганізовуватися і самореалізуватися, зберігаючи рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.

Не дивлячись на відсутність серед науковців єдності у визначенні понять економічної безпеки суспільства та економічної безпеки підприємства, методологічні засади у підходах до визначення цих понять єдині (загальні). Ключовим для кожного з цих визначень є поняття захищеності, саме через таку призму всі науковці дивляться й на економічну безпеку й на економічну безпеку підприємства.

Базуючись на вище наведених визначеннях та розумінні того, що безпека – це захищеність чогось або когось, можна підсумувати, що серед науковців країни економічна безпека суспільства трактується як стан захищеності економіки кожного суб'єкта (від держави до окремого громадянин) від кризових (проблемних) явищ у її політичних, соціальних, фінансових та інших проявах, спрямований на забезпечення конкурентоспроможності; а економічна безпека підприємства – як стан захищеності підприємства від небажаних впливів, як зовнішнього так і внутрішнього характеру, з максимально ефективним використанням наявних ресурсів (потенціалу підприємства).

В останні десятиріччя проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств різних галузей та економічної безпеки суспільства в цілому досить активно почали досліджувати науковці країни. Згідно даних Українського інституту науково-технічної інформації [18] в період 2000-2009 рр. по тематиці економічної безпеки було захищено 84 дисертації, з них по економічній безпеці підприємств різних галузей – 20, серед яких докторських: з питань економічної безпеки в цілому – 9, з питань економічної безпеки підприємства – 2. Динаміка захисту наукових робіт з проблем економічної безпеки та економічної безпеки підприємства наведена на рис.1. У середньому з проблематики «Економічна безпека підприємства» захищається трохи більше чверті робіт від загальної кількості дисертацій з «Економічної безпеки». Найбільша кількість робіт з «Економічної безпеки підприємства» (по п'ять кожного року) була захищена у 2004 та 2008 роках. Це і є свідченням актуальності і необхідності проведення досліджень і негайного вирішення проблеми.

Проте вивчення досвіду економічного розвитку розвинених країн світу (в тому числі Сполучених Штатів Америки) в ринковому середовищі з наявністю глобальної конкуренції, аналіз проблематики національної безпеки розвинутих країн доводять загальновизнаний факт, що саме технологічна революція є одним із тих факторів, що забезпечили цим країнам стабільний розвиток. Такий розвиток у ХХІ сторіччі може бути забезпечений лише інноваціями. В умовах глобальної конкуренції саме інноваційний чинник визначає парадигму економічного розвитку і сутність поняття економічної безпеки [19]. Тому економічну безпеку чи то суспільства, чи то підприємства не можна визначати лише як «стан захищеності» без урахування можливостей довгострокового розвитку на інноваційній основі [20]. Тому економічна безпека – це сукупність умов, за яких зберігається здатність генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення і захистення стабільного економічного розвитку, протистояння зовнішнім економічним загрозам [19].

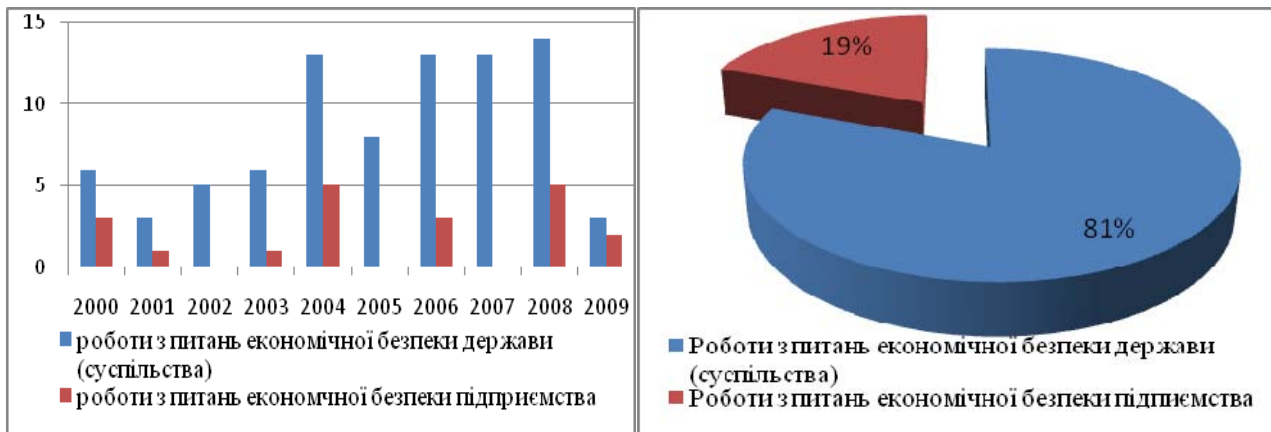

Рис. 1. Кількість захищених наукових робіт з проблем «Економічна безпека держави (суспільства)» та «Економічна безпека підприємства»

Україна поки що тільки наближається до створення передумов інноваційної моделі економіки. За цією моделлю традиційні виробники певного виду продукції мають постійно відслідковувати науково-технічні досягнення, оскільки навіть одна єдина новітня технологія може змінити обличчя підприємства (навіть галузі) і зробити стару продукцію (товар) менш привабливим для споживача. За цих умов її конкурентоспроможність має ґрунтуватися, насамперед, на вартості, а не лише на ціні товару. Це, у свою чергу, потребує використання інновацій, створення продукції і сервісу (виробничого обслуговування), які мають відповідні сучасним вимогам (навіть унікальні) характеристики, інвестування в підвищення кваліфікації робітників, корпоративної гнучкості [20]. У розвинутих країнах сучасні технології виробництва будь-якої продукції, в тому числі й будівельної, змінили свою сутність, тому що стало вигідніше збільшувати не обсяги виробництва, а обсяги надання послуг виробничого і невиробничого характеру, революційно зросла продуктивність праці, підвищилися кваліфікаційні вимоги до робочої сили. З точки зору перспективи економічного розвитку опосередкованою вигодою від інноваційної діяльності є створення робочих місць на нових виробництвах (підприємствах) внаслідок комерціалізації технологій (створення комерційного продукту) та отримання значної кількості патентів представниками традиційних виробничих галузей промисловості в протизагу галузі високих технологій (аерокосмічної промисловості, комп'ютерної і офісної техніки, зв'язку, фармацевтичної промисловості). Саме такий шлях вирішення досліджуваних проблем може гарантувати економічну безпеку як суспільства так і підприємства.

Список літератури:

1. Конституція України, К.: 1996

2. Господарський кодекс України, К.: 2003
3. Цивільний кодекс України, К.: 2003
4. Г. Пастернак-Таранущенко. Економічна безпека держави. – К., 1994 (<http://econbez.narod.ru/1security/1books/4.htm#hist>)
5. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України // Недержавна служба безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів наук. – практ. онф. – К.: Вид-во Європейського ун-ту фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – с. 146-172
6. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько : Монографія. — К. : НІСД, 1997. — 144 с.
7. Концепція економічної безпеки України. – К. : 1997 Мінекономіки
8. Економіка підприємства: Підручник / За загальною редакцією Й.М. Петровича. – Львів: «Новий Світ – 200», 2004. – 680 с.
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Экономическая_безопасность
10. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Мінекономіки, К. – 2007.
11. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность)/ Под ред. Е.А.Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
12. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность // Экономика Украины. – 1998. - № 10.- с. 48-51
13. Стратегия бизнеса: Справочник / Айвазян С.А., Балкинд О.Я., Бостина Т.Д. и др.; Под ред. Г.Б. Клейнера. – М.: КОНСЭКО, 1998. – 331 с.
14. Экономическая безопасность хозяйственных систем / Под общей ред. А.В. Колосова. – М.: изд-во РАГС, 2001. – 446 с.
15. Подлужна Н.О. Організація управління економічною безпекою підприємства: Автореф. Дис. Канд. Екон. Наук: 08.06.01/ НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 20 с.
16. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: Автореф. дис. канд. екон. наук.: 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. – 24 с.
17. О. Грунин, С. Грунин. Экономическая безопасность организации. – Спб.: Питер, 2002.- 160 с.
18. www.uintei.kiev.ua– сайт Українського інституту науково-технічної та економічної інформації
19. Річний звіт Державного департаменту інтелектуальної власності за 2003 р. // Державний департамент власності США. – 2004 р.
20. Корсунський С.В. Економічна політика США на сучасному етапі. // Науково-технічна інформація – 2004. - №2. – с. 11-14.

Аннотация

Анализ материалов исследований украинских и зарубежных ученых позволили сформировать методологические подходы и основы определения экономической безопасности общества и предприятия. Определены пути решения проблемы в современной Украине.

Annotation

The analysis of materials of researches of the Ukrainian and foreign scientists methodological approaches and bases of determination of economic security of society and enterprise allowed to form. The ways of decision of problem are certain in modern Ukraine.